

Doris

Nr 12 2008

FRÅN HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

Världsomseglaren vid sjön Sillen

Det nya Martinson-priset

Det nya Harry Martinson-priset är sjösatt. Om bakgrunden för dess tillkomst kunde ni läsa i Doris 11, sid. 24. Låt mig bara inledningsvis erinra om statuterna: ”HM-priset delas ut till den, de eller den organisation som i Harry Martinsons anda verkar för att värna om den lokala och globala miljön, arbetar aktivt för fred mellan människor och fred mellan människa och natur eller odlar eftertanken och poesin som centrala livskvaliteter.”

I den fortsatta texten har gjorts en liten ändring så till vida att kommunstyrelsen i Olofström ger juryn fullt förtroende att välja pristagare utan deras inblandning. Den meningen i statuterna ska alltså lyda: ”Pristagare utses av en jury om fyra personer.”

Valet av f.d. utrikesministern Jan Eliasson till prisets förste mottagare överraskar säkert många. Med lite eftertanke ligger det emellertid nära till hands. Som en världsnomad har han det senaste kvartssekle åkt runt i världen med fredsstiftandet som uppdrag och drivkraft. Juryn tog fasta på den trovärdighet som därvid har drivit honom:

”2008 års HM-pris går till Jan Eliasson för att han, i martinsonsk anda, mitt i en mörk verklighet har hållit fast vid tron på fred som en ljus möjlighet.”

Som bekant lät Martinson aldrig den pessimism som stundom drabbade honom ta överhand över den optimism som han trots allt bar med sig genom livet.

Någon har invänt: Men detta är ju inget litterärt pris.

Nej, det är det inte och det har det aldrig varit menat som. Renodlat litterära priser av det slaget finns det gott om. Men ett pris i Harry Martinsons namn ska naturligtvis ha betydligt större vingsbredd än så. Man kan väl säga att Olofströms kommun och Harry Martinson-sällskapet har tagit fasta på det tema som vi hade för jubileumsfirandet: Den mångsidige Martinson, som i sin personlighet och gärning omfamnade det stora globala fältet från fred, miljökamp, filosofi och visdom till härligt självlysande ord om livet i grästuvorna.

Men visst är det ett litterärt pris också. Vänta får ni se: Martinson-priset ska bli det förnämsta pris som delas ut i någon svensk diktarens namn.

*Bertil Palmqvist
Redaktör för Doris*

Harry Martinsonpriset 2008 till Jan Eliasson

Harry Martinson-priset 2008 har tilldelats Jan Eliasson ”för att han i Martinsons anda i en mörk verklighet har hållit fast vid tron på fred som en ljus möjlighet”. Med denna motivering har juryn velat visa på att Eliasson i många av sina uppdrag och ambitioner har vandrat parallellt med Harry Martinson: Världsnomad – världsnomad – förändring till det bättre är möjlig – vända pessimismen till dess motsats – universell humanism – samexistens på förnuftets grund.

Här några Martinson-citat som för tankarna till Eliassons internationella verksamhet i fredens tjänst:

Konsten att förhandla är kanske det som djupast skiljer människan från djuren, och det är denna konst och denna vilja till förhandling som fört människan framåt, höjt henne över djuren.

(Ur Utsikt från en grästuva, 1963)

Det finns bland alla bör och borde ett måste för alla. Alla måste sörja för världen.

(Ur Den stora sorgen, Dikter om ljus och mörker, 1971)

Vi gleda undrande och beklämda genom tunnlar av grönt och kocken i sin kabyss tänkte: ”nu skalar jag potatis i det inre av Kongo”.

(Ur På Kongo, Resor utan mål, 1932)

Jan Eliasson har framgångsrikt ”skalat potatis” i många delar av världen till fredens och humanismens fromma. Han antogs efter civilekonomutbildning vid Handelshögskolan i Göteborg som attaché vid utrikesdepartementet 1965. Som förste svensk utsågs han till president för FN:s generalförsamling för år 2005, och ledde då FN:s toppmöte i New York. Eliasson har varit undergeneralsekreterare i FN och chef för dess humanitära avdelning, samt personlig rådgivare åt Olof Palme i Iran-Irakkonflikten. 2000 – 2005 tjänstgjorde han som Sveriges USA-ambassadör.

På 70-talet var Jan Eliasson med och utarbetade ett utbytesprogram mellan Uppsala universitet och utrikesdepartementet, och sedan 1988 har han varit en återkommande föreläsare vid institutionen för freds- och konfliktforskning där. I januari 2006 promoverades Eliasson till hedersdoktor vid Uppsala universitets samhällsvetenskapliga fakultet. Från april till oktober samma år var han svensk utrikesminister, och i december 2006 utsågs han till FN:s speciella sändebud i Darfur – en tjänst som han fortfarande innehar. Målet för hans verksamhet där är att på diplomatisk väg bidra till en lösning av den svåra krisen i regionen.

Bert Bolin

När Harry Martinson-sällskapet i Stockholm presenterade sitt uttalande på Aniara-dagen den 12 oktober 2006 fanns Hans Blix och Bert Bolin med i panelen. Vid detta tillfälle höll Bert Bolin ett anförande som vi nu publicerar i Doris. Vi vill på detta sätt hylla en stor internationell vetenskapsman som bl a var med och skapade FN:s klimatpanel (IPCC) 1988. Han var också dess ordförande fram till 1997. Bolin var en omvittnat omdömesgill forskare men också en god inspiratör som genom sitt föredöme kunde ena många stridiga viljor. Han skulle ha varit med vid utdelningen av Nobels fredspris i Oslo 2007, men sjukdom förhindrade honom att delta. Bert Bolin avled den 30 december i fjol.

Ake Widfeldt

Aniara – en resa ut i det okända

Den vidare spridningen av kärnvapen som tycks vara på väg i Ostasien liksom ett alltmer ökande miljöhot leder osökt tankarna till Harry Martinson, den intensivt kännande fredskämpen, naturvännen, iakttagaren och poeten. Femtio år har gått sedan hans mästerverk ANIARA såg dagens ljus och de framtidsvisioner som han manade fram är kanske än mer träffande idag än de var ett årtionde efter andra världskrigets slut.

Sedan dess har världens befolkning mer än fördubblats. Det finns idag omkring 6½ miljarder människor på jorden. Vi börjar se att de rika resurser, som jorden har hyst och i många fall fortfarande hyser, ändå är ändliga och börjar utnyttjas mer än vad en hållbar utveckling kanske tillåter. Världens fiskbestånd minskar drastiskt och det blir svårt att återställa det, om utfiskningen tillåts att gå alltför långt. Torkan har brett ut sig i Afrika och människor drabbas. På andra håll ger intensivare nederbörd ökande risk för översvämningar. Och det finns andra varnande exempel.

Den mest hotande förändringen av vår globala miljö är den redan pågående klimatförändringen som människan förorsakar. Vi ökar mängden koldioxid och andra s. k. växthusgaser i luften genom att bränna kol, olja och gas för att få tillgång till energi i utvecklingen av det moderna industrisamhället. Ca 60 % av den förstärkta växthuseffekten kommer från användningen av fossila bränslen. Uppvärmningen på grund av de verksamma gaserna, framför allt koldioxid, motsvarar hittills en ökning av mängden koldioxid i luften med ca 60 % och det är för sent att hindra en fördubbling, som kommer att ge en höjning av jordens medeltemperatur med 1,5 till 4,5 °C, mer över land än till havs. Men förändringarna kommer smygande, eftersom rök och stoft motverkar den förstärkta växthuseffekten, och det dessutom tar tid att

värma upp ytvattnet i haven.

Men vi vill ju minska luftföroreningarna som nu skyddar oss en del från en snabbare klimatförändring. Det ger oss ändå en smula resnit, men vi får inte glömma att vi idag inte ser mer än kanske hälften av det som kan komma att inträffa på grund av de utsläpp som vi redan gjort. Klimatet förändras relativt långsamt och det tar också med nödvändighet tid för att ställa om världens system för vår energiförsörjning.

Frågan blir då: Hur ska tillräckligt med energi kunna finnas till hands för den snabba industrialisering som nu är på väg i u-länderna? Ca 80 % av den energi som vi använder idag kommer från förbränning av fossila bränslen. Oljan börjar bli mer svåråtkomlig, men det finns mycket naturgas och kol i världen. Men kommer vi att kunna använda oss av dem? Andra former av energi, helst förnybara, behöver tas i anspråk. Men världens vattenkraftsresurser räcker inte långt. Vindkraften ska utnyttjas där så är möjligt men kan aldrig bli "lösningen".

Just nu seglar bioenergin fram som en räddare i nöden. Men den är inte så riklig som många föreställer sig. Det behövs en landyta som är minst 2 miljoner km², om vi i stället för bensin eller diesel ska producera drivmedel för världens bilpark (om femtio år kanske 2 miljarder bilar) i form av etanol från tropikerna där klimatet är optimalt för sockerrörsodling. Det är nästan fem gånger Sveriges totala yta och 15 – 20 % av den yta som världens livsmedelsförsörjning idag tar i anspråk. Och transporektorn tar ändå idag bara i anspråk ungefär en fjärdedel av vårt totala energibehov. En klimatförändring kan dessutom ändra på förutsättningarna för jordbruket i världen.

Alla förnybara energikällor stannar ju i verkligheten från solen, men tekniken för att direkt utnyttja värmen från solen eller att framställa el med hjälp av solceller är ännu bara i sin linda. Bara några tiondels procent av vårt totala energibehov tillgodoses idag på detta sätt. Här finns mycket att göra och en teknisk utveckling av detta slag är ju uppenbarligen mycket önskvärd. Och den är på gång, men det går långsamt.

Men börjar det inte vara risk för att vi kanske stöter huvudet i taket? Måste vi inte ställa frågorna vilka målen för våra liv här på jorden kan vara? Vad betyder uttryck som "höjd levnadsnivå", "livskvalitet" eller "hållbar utveckling"? Vi står inför en typ av frågor och ställningstaganden som en bred mänsklighet inte tidigare har ens formulerat, än mindre på allvar försökt analysera och ge svar på.

Men vi vet inte heller hur människorna i världen kommer att reagera, om hoten av en miljöförändring växer sig allt starkare. Kommer viljan och förmågan att samverka globalt att räcka till för att undvika att människor och länder slår vakt om sina egna resurser och intressen i försöken att "klara sig" och att andra kommer att lämnas utanför? Svårigheterna att komma tillrätta med bristen på jämlikhet mellan länder

och människor i världen skrämmer onekligen.

Harry Martinson, den borne författaren med en känslighet och förmåga att kunna se vad som sker i det som synes ske, tränger sig på genom sin ANIARA. Han har i sitt ödesdrama givit oss en omistlig tillgång för oss vanliga människor. Det mänskliga är att lyssna, försöka förstå, att ha respekt för sina medmänniskor, när vi möter dem, i hemmet, bland andra människor, det må vara ett barn eller en okänd man eller kvinna, i helg eller söcken, i vår egen bygd eller i fjärran land. För oss alla är jorden vårt hem, stökigt och trångt, ja men ändå! Att söka sig till andra planeter är en verklighetsflykt och det är lätt att komma ur kurs och att det i stället blir en färd mot Lyran och att vi "...skiljer oss från sol och jord och från Doris dal."

Bert Bolin

Gunnar Ljunggren

arbetar som lärare i Stockholm men är bosatt i Hults Bruk i Kolmården där han bl a ägnar sig åt naturfotografering. För c:a 40 år sedan påbörjade Gunnar doktorandstudier och arbetade på en avhandling om Harry Martinsons diktning. 1971 intervjuade han författaren som då hade flyttat in i en lägenhet på Erik Dahlbergsgatan i Stockholm. Gunnar ger oss här några minnesbilder från detta besök. Intresset för Harry Martinson lever i högsta grad kvar hos Gunnar Ljunggren. Så här beskriver han det: "Harry Martinson är i mycket "min" författare och jag delar hans natursyn, inte minst för magin i naturen och naturens omistliga, läkande kraft, som vi människor beter oss så illa mot." Ljunggren förbereder just nu en fotoutställning på Norrköpings Stadsbibliotek om biologisk mångfald i vilken han "planerar att ha med dikter om skogens själ – allt med avsikt att öppna allmänhetens ögon för den naturliga omistliga kraft, som ligger förborgad i naturen".

När Li Kan talade till mig under trädet

av Gunnar Ljunggren

Vid slutet av 60-talet beslutade jag mig för att skriva en avhandling om "Ostasiatiska impulser i Harry Martinsons författarskap". Kanske jag borde ha sökt mig ut på arbetsmarknaden som lärare i stället för att brottas med dessa subtiliteter, men min Martinson-dyrkan hade pågått sedan gymnasieåren och eftersom jag tyckte att forskare som Wrede, Holm, Ulvenstam och Espmark inte kunnat se det jag såg, fanns inget val.

Martinson hade, enligt mitt förmenande, tidigt en kinesisk inställning till naturen. Övertygelsen var intimt förenad med hans begåvning som diktare, mystiker och visionär och han gav den många namn:

nomad-tanken, passad-tanken, tvinget, livets gyro, daggigheten, den godartade möjligheten, vägen, den spektrala balansen - allt tvärt emot allmänt vedertagen praxis och den väg vetenskapen och kärnfysiken slagit in på. Teknokraternas livsfientliga värld, en värld av desorienterade specialister var för honom djupt främmande. ("Människan och ljuset", Vecko Journalen 46-12-26)

I stället borde, menade han, den moderna människan följa taoisternas zen-buddhistiska lära om att meningen finns "vid kunskapens början som dess slut". I taoismen finner Martinson jämviktsläget där rörelsen och stillheten "är ett par som bero av varandra". När människan den insikten upphör hon med att försöka rubba det naturliga jämviktsläget i universum, slutar hon förbryta sig "mot lekens regler" (BLM 1947:1) och anpassar sig till den roll hon tilldelats.

Detta ödmjuka tillstånd hade Martinson förvärvat och nu ville han bl.a. iklädd rollen av Li Kan, en målande taoist vid Yangtsikiang under Yüan-dynastien på 1200-talet, förkunna sin lära. Insikten om balansen kom till honom under stunderna av försjunkhet i naturen, av "Livets mystiska kontinuum" och ett sådant tillfälle fann jag i hans bok "Kap Farväl!" från 1932:

"Då steg ur havet liksom på order från tenngruvorna på månen, de blå maneterna. Det var en koloni klockmaneter, deras blåstora gelékroppar punktera havet på flera kvadratmil, som om det var försett med knappar av intensivt indigo. De närmaste syntes fosforescera vattnet med ett nästan kusligt, ögonfrestade vibrato i kobolt och de kommo i tusende efter tusende. Aldrig kunde jag tro att gelédjuren i havet stodo så nära vad de fromma stunderna mena med Gud. Näthinnorna svindla, romanerna vackla, Gud eller inte Gud,. Never mind. Vi äro proletärer på havet och livet är oerhört. Åt hela mänskligheten måste vi erövra hela jorden och skapa en strömningstid: cirkulationens stjärna."

Hur varmt sympatiserade jag inte med denna Martinsonska frälsningslära att "Liv och livstid är någonting annat än bara atomgrupper eller kringirrande svärmar av fria elektroner" (BLM 1947;1) men allteftersom åren gick tycktes mig företaget för övermäktigt. Hur skulle jag någonsin kunna filtrera ut det ostasiatiska i denna väv av intryck från Bergson, Hans Larssons böcker om Laotse, Oswald Siréns böcker om kinesisk konst, Erik Folkes "Tänkare i det gamla Kina", de finlandssvenska modernisterna och Martinsons studier av indisk buddhism.

Det gick till slut därhän att min handledare, som tagit vid efter min professor Gunnar Tideströms pensionering, bedömde att jag i nuläget hade små möjligheter att genomföra undersökningen på ett för en akademisk uppsats godtagbart sätt.

Då yppade sig plötsligt möjligheten att få möta författaren själv i hans våning på Östermalm i Stockholm. Med ett introduktionsbrev från min

handledare på fickan klev jag upp för den röda mattan i Bonnier-huset vid Sveavägen, allvarligt betraktad av Lagerlöf, Strindberg och de andra och efter att dyrt ha fått lova att inte trötta doktor Martinson med ett långt besök, att absolut inte nämna Moas namn och att vara noga med att titulera författaren med ”doktor Martinson”, befanns jag lämplig för denna ynnest.

Det hade hunnit bli den 23 februari 1971. Jag var 27 år, Martinson 67. Han hade efter elva års tystnad publicerat ”Dikter om ljus och mörker” och jag kan ännu känna euforin blandad med nervositet som fyllde mig där jag stod i den dunkelt upplysta trapphallen som luktade östermalmskt välstånd och tryckte på knappen vid skylten med författarens namn.

Ingen tillstymmelse till reaktion. Är det fel dag,? Kanske Harry Martinson inte är hemma? Efter ännu en försiktig signal, vars ljud tycks drunkna i den tysta våningen på andra sidan, hörs ljudet av hasande steg som upphör när någon granskar mig genom ögat på dörren. Rassel av säkerhetskedja och ett gammalmansansikte blir synligt i dörrspringan. Insjunkna kinder, skäggstubben en lång arm iförd något som liknar en blåvitrandig pyjamas. Allt detta inregistrerar mitt bultande hjärta. Men det är ögonen jag fäster mig vid och jag erinrar mig Hemingways ord i ”Den gamle och havet”:

”Allt hos honom var gammalt utom ögonen och de hade samma färg som havet och var muntra och obesegrade.”

Sävligt på blekingsk dialekt frågar han lätt irriterad: ”Vad gäller det?” och jag framstammar mitt namn, vilket drunknar i ekot i trapphallen där jag står och känner mig mycket liten.

Uppenbarligen tillfreds med mitt svar bjuder Martinson mig stiga in med en gest som får mig att tänka på svepande tag med kolskyffeln på de sju haven. Jag befinner mig nu i en svagt upplyst hall med högt i tak. Från höger strömmar ljus in genom de öppna dubbeldörrarna till en stor, vit sal. Dit in mot det vita ljuset förflyttar sig författaren nu med hasande steg, hejdar sig halvvägs, ser tillbaka på mig där jag står och pekar på en stol vid väggen.

- Du kan lägga dem där!

Vi förblir stående, betraktande varandra.

- Du kan lägga böckerna där! upprepar Martinson och jag förstår ingenting, vet bara att jag måste säga något nu när allting håller på att glida mig ur händerna

- Jag har inga böcker

- Har du inga böcker?

Nu är det Martinsons tur att se oförstående ut.

- Jag heter Gunnar Ljunggren och jag har blivit lovad att få komma till doktor Martinson och prata om Kina och Tang-dynastien, säger jag och tycker att det inte låter särskilt övertygande.

Plötsligt är scenen förändrad när Martinson skyndar fram till mig. Hela hans ansikte är ett enda stort leende.

- Välkommen ! Välkommen ! Jag trodde du var bokbudet, pojken som kommer med böcker från förlaget var vecka.

Han börjar ivrigt befria mig från min något medfarna, gröna parkas, vilken han behandlar som ett plagg av stor dyrbarhet.

- Men stig in! Stig in! Vill du ha kaffe?

- Nej, tack jag dricker inte kaffe.

- Eller en konjak?

- Tack men det är bra! svarar jag omtumlad medan jag betydligt bättre till mods slussas förbi en stavbeväpnad, egyptisk gravvaktare i ebenholtz i naturlig storlek, vilken jag tycker följer mig med sina vita emaljögön, ...över det blanka parkettgolvet i vars mitt ett bokbord tronar fyllt med författarens senaste diktsamling.

- Slå dej ned! Eller du kanske vill se dej omkring först? säger han vänligt.

Och från vitrinskåp och bokhyllor, från glasmontrar med skeppsmo-deller till rader av skulpturer på hyllor och gesimsor formligen störtar sig all världens kultur emot mig. Ett museum men ett levande museum i vilket författaren vant rör sig. Där vi står kan vi blicka in i ett angränsade något mindre rum genom vars vita flortunna gardiner vi hör det dämpade ljudet av en pålkran.

- De bygger mittemot. Oväsendet ger mej ingen arbetsro. Vi funderar på att flytta, säger författaren missmodigt.

Men jag har fått syn på en glasmonter i vilken en kinesisk djonk stävar fram för fulla segel.

- En djonk, säger jag

- Javisst.

Martinson lyse upp, går fram till montern, visar och demonstrerar. Nu är han inte gammal längre.

- Den är konstruerad efter mina anvisningar och fullt funktionsduglig.

Hans entusiasm rycker mig med sig. Just nu existerar ingenting annat än djonken framför oss.

- Vet du förresten varför rodret går att höja och sänka? frågar han.

Naturligtvis vet jag inte det, men Martinson tycks närmast glad över min okunnighet, som ger honom ett naturligt tillfälle att föreläsa.

- I Yangtsikiang, börjar han och hans ögon strålar, finns sandrevlar som oavbrutet förändras av det strömmande vattnet. Kaptenen kan aldrig vara säker på att hans båt går klar från botten och när han får bottenkänning, drar han upp rodret, så att det inte skadas.

Han ser på mig med ögon okynniga av pojkaktighet och jag kan bara

frampressa ett:

- Tänk!

Nu är vi båda invigda i djonkens hemlighet.

- Är den där från Tang-dynastien? frågar jag djärvt och pekar på en robust häst i grön keramik på hyllan intill. Martinson nickar medan han försiktigt lyfter ned hästen och placerar den i min hand.

- Jag fick den av förlaget då jag fyllde femti, säger han och jag tänker – tappar jag den nu, är jag minst en miljon kronor fattigare och återbördar hästen till dess ägare i det jag säger:

Den liknar en tarpan.

- Ja, det är mongolblod i de här, av samma ras som tog Djingis Khan över Asiens stäpper. Jag har två till där borta, pekar han stolt.

Vi sätter oss vid det stora bordet och jag kan inte låta bli att snegla bort mot bordet med boktravarna

- Ta dej en! Säger han vänligt.

- Tack, svarar jag, men jag har redan köpt en, har med den här i väskan.

- Det var synd det, det hade du inte behövt, när du kunde fått en gratis, säger han och båda begrundar vi min obetänksamhet en stund.

- Min diktsamling är inte en samling dikter i vår tid utan för vår tid, förklarar Martinson. Nu om någonsin behövs det en lärodiktning som talar direkt till den enskilda människan.

Li Kan ”den vise med den rätta läran” talar igen. Han sitter under trädet och är seg som bambun. Martinson sympatiserar med hans seghet. Att formulera de rätta orden är en lång, mödosam process, medger författaren, men plötsligt som av sig självt kommer orden. Det är något mycket sällsamt. Det svåraste är ändå diktens avslutning, omedelbarheten, daggigheten.

Jag berättar om att det just är denna daggighet, det oväntade som jag vill kalla ”det förtätade ögonblicket”, som jag funnit i de ostasiatiska dikterna. Och stimulerad av Martinsons intresse börjar jag, utan att jag själv vet hur det gick till, att deklamera dikten ”Ute på havet” ur Martinsons diktsamling ”Nomad” från 1932.

”Ute på havet

känner man en vår eller en sommar

bara som ett vinddrag

Den drivande Floridatången ...”

Här kommer jag av mig, kanske för att jag plötsligt inser att jag deklamerar min favoritdikt för den som skapat den. Men jag hade inte behövt ängslas. Martinson skyndar till undsättning och i takt med hans

dirigerande, lätta handrörelser avslutar vi den lilla dikten tillsammans.

”Den drivande Floridatången
blommar ibland om sommaren
och en vårväll
flyger en skedstork in mot Holland.”

Det blir tyst i salen. Båda lyssnar vi till slutradens efterklang och vi ser på varandra och är lyckliga.

Samspelet med naturen, som ger ödmjukhet, som skänker samhörighet ”att binda vackert i kärvar nuet som tiden skar” (Passad -45) står för oss och Martinson berättar om en gul nordamerikansk vandringsfjäril, som vissa år fladdrar fram mellan Mexiko och Kanada. De passerar försvunnet över kontinenten, de slår sig visserligen ned på någon blommande äng men de trampar inte ned, de behöver så lite. Detta harmoniska beteende är som en uppenbarelse i en hård värld.

Det är den taoistiska naturuppfattningen att människan kan ”finna sig själv först genom naturen” och nå fram till den ”lugna, öppna och fria människokärleken utan kramp och utan hets” (”Människan och ljuset”, Vi 46-12-26).

Martinson erinrar sig nu sin jordenruntresa som han företog till platser han inte besökt under åren till sjöss. På den centralaustraliska stäppen befann han sig i ett framrusande tåg. Genom fönstret såg han, belyst av den nedgående solens strålar, hur en flock jättekängurur höll jämna steg med tåget i långa språng.

Martinson ser på mig och söker i min blick efter om även jag förstär det oerhörda i denna syn av den framrusande känguruflocken i den nedgående solens röda ljus.

I dessa ögonblick av skönhet finns också dödens närhet. En blomma finns, säger Martinson, som inför den framvältrande lavaströmmen är som vackrast. Det påminner om de förfinade Tang-damerna, kvinnoblommorna i dramat ”Tre knivar från Wei” som speglar sin förfining i den hotande tartarhorden.

Då och då hostar Martinson ihåligt, ansatt av röken från sina handrullade cigaretter, som han oavbrutet blossar på och när smärtan i ryggen blir honom övermäktig ursäktar han sig och stiger upp för att gå en stund fram och tillbaka över golvet medan han talar.

Jag förstär att det finns ett samband mellan Tang-damernas förtvivlade situation och hotet från vår tids barbarer, de blint framstormande teknokraterna och en lockelse i skönheten i dödsögonblicket då den högt stående kulturen krossas av en kultur av ett helt annat, okänsligt slag.

I ”Dikter om ljus och mörker” finns just livets symbol i form av

Fenixfågeln vars kött barbarerna frossar på utan att nå dess mysterium, dess kärna. Detta är en hädelse mot livets princip och vedergällningen låter heller inte vänta på sig. Martinson skriver:

” Längre hann de inte ångra sig
förrän ett mörker föll
över världen. Solen började utsläckas.”

När Martinson talar om dylika ting förmörkas hans blick och orden faller tungt och eftertråkigt. Han är övertygad om att om människan når fram till livets innersta princip är det ofrånkomligt att hon förgriper sig på det, utnyttjar det för egen vinning.

Nu står Martinson vid fönstret i det inre rummet och ser ut mot byggarbetsplatsen.

- Vi lever under ett ständigt hot av det tredje världskriget, säger han dystert,

Det gör mig så ont att se hur han står där märkt av sjukdom i sina mörka tankar.

- Men ungdomen då, försöker jag, ungdomen med sin ”flower-power-rörelse” sitt tal om ”make love, not war” som är världsomspännande?

En klocka tickar någonstans i våningen.

Så säger han trött, medan han oavvänt ser ut på de den döende februaridagen:

- Ungdomen ja, den är nog så bra..... men den har ingen makt!

Orden faller som stenar ur han mun. Jag märker hur svårt han har att uttala dem. Själv är jag tyst, har inget att tillägga, känner bara ett stort medlidande med författaren, med världen, - med alltsammans.

Vår samvaro har tagit en ny vändning. Martinsons ögon lyser med en mörk nyans. Det är uppenbart att han vidrör ett ämne som är livsavgörande för honom. Han talar om sin glädje inför upptäckten av Andromedanebulosan, om det svarta hålet i rymden, om sin egen utveckling av Einsteins relativitetsteori, av det fyrdimensionellas kontinuitet, den minsta rumstidens distinktion - tills det svindlar för mig.

- Förstår du hur menar? frågar han.

- Nej, inte riktigt, tvingas jag erkänna.

- Nå, då ska jag förklara det på ett annat sätt, säger han som om det var den naturligaste sak i världen och så förklarar han på ett annat sätt och upprepar sin fråga.

- Ja, nu förstår jag nog lite bättre, hör jag mig själv säga.

Han ler, är tyst en stund och fortsätter.

- Emellertid, säger han, och hans ögon ljusnar, har världen fått en

respitid innan det är för sent. Har du hört talas om Heisenbergs osäkerhetskalkyl?

Det har jag nu inte och jag känner hur jag krymper inför denna flod av integraler och kvantfysik som sköljer över mig.

- Heisenberg har visat, fortsätter Martinson, att man trots de finaste matematiska ekvationer inte når längre än till en viss punkt. Den innersta kunskapen, livets kärna är ännu förborgad, trots de mest förfinade vetenskapliga instrument.

I den nya diktsamlingen skildrar Martinson just denna respit genom Fenixfågeln inre ljus som fladdrar okränk i ”spektral balans” ”infinitivt upprepat”.

Jag förstår att det finns en dubbel glädje i dennas respit. Dels tvingas teknokraterna till en hälsosam ödmjukhet, när de inser att de ännu inte behärskar livet självt, dels erbjuds här ett rum för konstnären, visionären att via sin gåva öppna människornas ögon, så att det livsuppehållande balansförhållandet bibehålles – det kineserna kallar Yin och Yang. I detta jämviktsförhållande lever den begränsade människan utrustad med en försiktig optimism.

Besvikelsen över att maningen om besinning via ”Aniara” mottogs av läsarna som en ny science fiction-historia utgår Martinson nu ifrån, när han samlar sig till ett nytt försök att väcka mänskligheten. Denna gång med ett jordiskt skepp – det Magellan använde på sin världsomsegling. Mer om detta nya epos, om den färd som förestår, vill Martinson inte säga, eftersom arbetet befinner sig i ett känsligt, skapande skede men ler hemlighetsfullt som någon som bär på en stor rikedom.

”Allt måste ropas om och om igen av alla” förkunnar Li Kan i den nya diktsamlingen sittande under sitt katalpatråd och just trädet är en godhetens symbol för Martinson. Under åren har han samlat bilder av träd under sina resor och förvarar dem i prydliga kartonger på en hylla. Själv säger han, medan han lyfter ned en kartong, är han med på några av bilderna – istället för tändsticksask.

- Är det något träd du tycker om bland de här? frågar han.

Jag tvekar, ser på bild efter bild, ser Martinson som tändsticksask stående sittande intill all världens träd. Till slut fångas jag av ett träd med sidenlen, ljus stam och med smala ljusgenomsläppliga blad.

- Det här, säger jag

- Det är mitt favoritträd, säger han glatt. Vet du vad det för ett träd?

Jag erinrar mig svagt en resebroschyr från Australien och chansar på eukalyptus.

- Ja, visst är det en eukalyptus, utbrister författaren och lyckan är ömsesidig.

Martinson återför lådan till sina samlingar. Jag märker hur mån han

är om att samla på omistliga ting, som kan öka hans encyklopediska kunskaper.

Och jag börjar förstå att Martinsons idévärld är alltför mångfaceterad för att låta sig inordnas i en snäv, akademisk mall. Hans färd sträcker sig vidare på ett bekymmerslöst, gränsöverskridande sätt, så som den gjorde redan 1942, då han skrev:

”Härförleden träffade jag samman med min gode vän Li Kan. Det var i Arkadien i det numera sjunkna Atlantis, och skall därför inte besvära läsaren med något försök att förklara de invecklade rums- och tidsförhållandena som gjorde mötet möjligt --- Li Kan satt under det stora och susande Aniaraträdet. Detta är en dröm och i den berättade Li Kan att han just återkommit från en resa som han tillsammans med trädets stammoder den kosmiska gudinnan Aniara företagit sig att göra längs vägen Tao som i kurvor går fram genom den integralteckenformade dalen mellan Yin och Yang . Resan hade varit givande men till mer än hälften obegriplig, berättade Li Kan. Aniara förklarade mer för mig än vad jag någonsin kunde fatta, sade han.” (Citerat i Ingvar Holm, Myter, Målningar, Motiv, 1965)

Innerst tycks Martinson själv känna att man ler åt hans maningar till världen att ta vara på planeten Jorden så att den inte skadas eller förintas. I kollisionen mellan detta djupa, personliga engagemang och omvärldens likgiltighet ligger Martinsons livstragedi. Men här i dikta-rens bostad existerar inga sådana tankar hos mig, därtill är jag alltför överväldigad.

- I min källare har jag material som jag i likhet med ”I King” kallar ”De tusen dikternas bok”, säger Martinson. Jag ska samla ihop material om Kina, som du får låna, när du kommer hit nästa gång.

Jag känner mig ganska matt, när jag vördsamt ber om några ord, i mitt medförda exemplar av samlingen ”Dikter om ljus och mörker” och genast tar Martinson boken och skriver: ”Till Gunnar Ljunggren från Harry Martinson med tack för visat intresse för Kina, Tang och dess lärarinnor.”, räcker boken till mig, men tar den tillbaka och tillfogar något mera.

Nu finns där en blomma, en långskaftad viol av okänd familj tecknad med ett enda, svepande drag av tuschpennan.

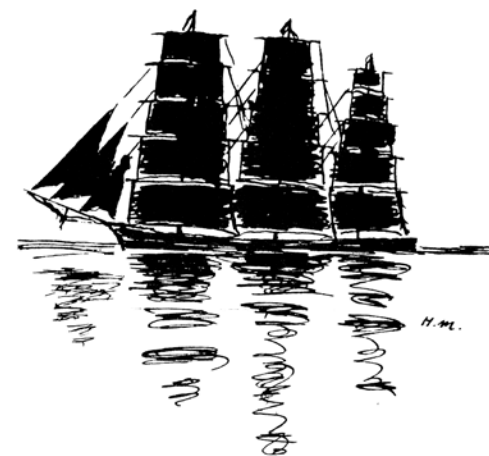
Jag ser upp på honom. Han ler mot mig med hela ansiktet.

- Får jag låna din bok igen? säger han.

Denna gång tillfogar han en tao-inspirerad, opublicerad dikt:

”Ut från vassen speglad
som en pisksnärt
stråets skugga.”

Li Kan har talat till mig under trädet.

Harry Martinson- sällskapetets årshögtid 2 – 4 maj 2008

Fredagen den 2 maj

från

16.00 Öppet hus i Jämshögs museum
Kaffe serveras.

19.00 ”Diktcykeln”. Harry Martinsons egen cykel rullar åter.
Deltagarna uppmanas ta med cykeldikter av olika
författare (även av HM).

Lördagen den 3 maj

8.30 Samling på Jämshögs folkhögskola.
Vi bjuder på morgonkaffe.

9.00 *Välkomsthälsning och utdelning av det nya Harry Martinson-
priset till Jan Eliasson.*
Harry Martinson-sällskapets ordförande Åke Widfeldt och
Olofström kommunstyrelsens ordförande kommunalrådet
Margaretha Olsson.
Föreläsning av pristagaren.

10.30 Förmiddagskaffe

11.00 Sällskapets årsmöte
Efter mötet presenterar Göran Bäckstrand översättningar
av Harry Martinsons texter till olika språk.
Bokutställning.

12.30 Lunch

14.00 *En värmekälla i en kall värld*
Författaren och radiomannen Carl Magnus von Seth
berättar om möten med Harry Martinson

15.00 *”Trastens bästa topp” – om Harry och taltrastens sång.*
Föreläsning av professor Bo W. Svensson.

15.45 Eftermiddagskaffe

16.15 *Varför ska vi läsa Harry Martinson i dag?*
Gymnasieeleverna Martin (!) Söderström och Harry (!)
Granqvist har skrivit uppsatserna *”Men det finns inget skydd
mot människan”* och *”Varför då detta blinda och många
farna hasardspel med milen och benen?”*. Ungdomarna
presenteras av Rune Liljenrud och samtalar sedan med
Paulina Helgeson och Marianne Westholm.

17.00 Paus

19.00 Högtidsmiddag på Jämshögs Gästgivaregård. Sång och musik
av ”Dé Gubbs”.

Söndagen den 4 maj

*Leif Olsson guidar oss på en båtfärd genom Karlshamns skärgård till Gyön
och Svalemålaviken där familjen Martinson semestrade på 50-talet och
Harry M träffade båtbyggaren och ”seglarkompisen” Karl Albin Strömberg.
Landstigning vid Guö och kort bussfärd till Eriksbergs Vilt- och Naturpark
där vi äter lunch på värdsuset. Information om Eriksbergs historia. Hem-
färd via Karlshamns resecentrum.*

Hålltider:

8.30 Avfärd med buss från Jämshögs folkhögskola
9.00 Avfärd med båt från Karlshamn till bl a Gyön.
Kaffe ombord.
12.00 Landstigning i Guö
12.30 Lunch på Eriksbergs värdsushus
15.00 Tillbaka i Jämshög. Bussen gör ett uppehåll vid
Karlshamns station för tågresenärer.

Anmäl deltagande i Majdagarna senast den 21 april till
Harry Martinson-sällskapet, Kulltorpsvägen 2, 293 72 Jämshög
eller info@jamshog.org

Se även www.harrymartinson.org
Det går också bra att ringa 0454-463 40.

BOKNYHET

Efter femtio år: Aniara 1956–2006

Föredrag vid ett symposium i
Kungl. Vitterhetsakademien 12 oktober 2006

Harry Martinsons rymdepos Aniara (1956) är ett av 1900-talets mest uppmärksammade svenskspråkiga diktverk. Det är ganska få verk från svensk efterkrigstid som blivit föremål för så intensivt intresse i såväl svensk som utländsk litteraturvetenskaplig forskning.

I den här boken diskuterar en rad framstående Martinsonforskare och Martinsonläsare diktverkets tillkomst, litterära form och idéinnehåll: de olika manuskriptversionerna av Aniara belyses, liksom bildspråk, konstnärliga verknytningsmedel och estetik, onskans problematik, teknologins roll, Aniara som inre resa samt rymdeposets reception.

Medverkande författare:

Sara Danius, litteraturvetenskap; Kjell Espmark, litteraturvetenskap; Bengt Landgren, litteraturvetenskap; Johan Lundberg, litteraturvetenskap; Marie Louise Ramnefalk, författare; Johan Stenström, litteraturvetenskap; Johan Wrede, svensk litteratur.

ISBN 9789174023732, 90 s., limbunden,
konferenser,
131 kr exkl. moms
Red. Bengt Landgren

Kungl. Vitterhetsakademien
KUNGL. VITTERHETS HISTORIE
OCH ANTIKVVITETS AKADEMIEN

Beställningar kan även göras på <http://vitterhetsakad.bokorder.se>

Kopiera talongen och faxa till 0498 24 97 89, eller sänd per post till eddy.se ab, Box 1310, 621 24 Visby

- Härmed beställs ___ ex. av Efter femtio år: Aniara 1956–2006 à 131 kr exkl. moms (139 kr inkl. moms).
Fraktkostnad tillkommer.
- Jag vill fortlöpande ha information om Kungl. Vitterhetsakademiens utgivning på e-post.

Företag/Organisation:

Namn:

Adress:

Postadress:

E-post:

Sven Olov (Olle) Johansson

är medlem i Harry Martinson-sällskapet och bosatt i Huddinge. Han berättar att han som 8-åring upplevde hur hans far anmälde sig som frivillig i det finska vinterkriget i mars 1940. "Jag kommer ihåg rysskräcken", säger Olle, "men också hur hela Sverige på olika sätt försökte hjälpa Finland. Därför är Harry Martinson för mig frihetens diktare." År 2006 publicerade Olle Johansson boken Suezkrisen. En bok om Dag Hammarskjöld och den första svenska FN-bataljonen 1956-57. Den handlar om FN:s första fredsbevarande insats och finns utgiven på Fredsbaskerförlaget, <http://www.fredsbaskerforlaget.se>.

Harry Martinson – frihetens diktare

Man brukar tala om fem viktiga motiv i Harry Martinsons författarskap: Barndomen, sjölivet, naturen, luffaren och rymden. Men det finns ytterligare ett motiv i hans författarskap, nämligen frihetsskampen.

Den 1 september 1939 bröt andra världskriget ut genom Tysklands anfall på Polen. I Sverige tog folk i allmänhet tog inte kriget så allvarligt. Det pågick ju nere i Europa och varken Sverige eller övriga Norden var då inblandade. Men den 30 november 1939 anföll Sovjet Finland. Sovjetiska bomber föll över Helsingfors och några andra finska städer. Sovjet satte in 23-24 divisioner i en attack mot Finlands gränser.

Nu först spred sig oron. Det finska vinterkriget åstadkom en stor rädsla hos alla. Den gamla rysskräcken satt djupt i folksjälen och nu gällde det dessutom ett grannland! Var det Sveriges tur nästa gång? Vinterkriget fortsatte över årsskiftet, in i januari, februari, mars... Sverige mobiliserade från 100 000 till 350 000 man. Finlandsaftnar ordnades över hela landet. Från Skåne till Lappland bänkade sig de hemmavarande i kalla lokaler i skolhus, godtemplarhus, missionshus, Folkets Hus och ibland, som i Norrbotten, i kyrkor. Scouter höll ibland fanvakt och ofta bjöds det på musik. Folkalare åkte land och rike kring för att sprida budskapet: Finlands sak är vår. En Finlandsafton ville ha frivilliga och vapen, en annan humanitär hjälp. Aftnar ordnades för t ex strumpstickning. Röda Korset hade egna aftnar. Hela världen beundrade Finlands sega försvarskamp mot den jättelika sovjetmakten. Från Sverige strömmade frivilliga till den finska fronten via Haparanda. Det var inte bara själva Finland de ville försvara, det var hela Norden! I Torneå hade den svenska Frivilligkåren en kärstab med tre stridsgrupper med C A Ehrensward som stabschef. Nationalinsamling ordnades för Finland. Officiellt var Sverige neutralt. Men den svenska samlingsreger-

ingen lämnade stora bidrag i form av pengar, kläder och t o m vapen. Sångaren S O Sandberg ordnade en skidinsamling. Finska barn togs emot av svenska föräldrar.

Många författare engagerade sig för Finlands sak – Harald Beijer, Waldemar Hammenhög, Ragnar Holmström, Eyvind Johnson, Josef Kjellgren, Martin Koch, Paul Lundh, Harry Martinson, Vilhelm Moberg, Ludvig Nordström, Ivan Oljelund, Albert Viksten och Rudolf Värnlund. Flera författare åkte runt i landet för att propagera för Frivilligkåren och mest flitiga var Harry Martinson och Eyvind Johnson som ofta åkte tillsammans och talade från Blekinge i söder till Tornedalen i norr. Av nämnda författare var det bara en som själv anmälde sig som frivillig i Vinterkriget – Harry Martinson!

Kriget slutade den 13 mars 1940. Redan på hösten samma år berättade Harry Martinsson om sina minnen från vinterkriget i boken Verklighet till döds. I boken första kapitel skildrar han sitt besök på en författarkongress i Moskva 1934, där mottot för kongressen var ett Lenincitat: "Diktaren är människosjälens ingenjör." Endast de författare fick uppträda som hyllade Stalins härlighet och berättade om ljuvligheten att uppträda i hans ouppnåeliga visdoms ljus. Harry fylldes av avsmak för Stalinkulten. Sovjet var ett hot mot friheten och därmed också mot det fria ordet. Harry Martinsson nöjde sig inte att bara tala om dessa hot utan deltog aktivt i vinterkriget. Hans uppgift vid fronten blev att som postombud ta sig mellan krigsställningarna. I bokens sista avsnitt hamnar han vid Salla-fronten och försöker beskriva det fruktansvärda som händer. Här är några citat:

...Hur skildrar man när fasa och granat slet av senor, när kulsprutesvärmen regnade ihjäl bröstet, när foten skulle ta steget men inte mera fanns, medan kölden uppsökte såren och dödade verklighet med verklighet? ... Och gryningarna kom med myrarna fulla av lik och hemsk brandrök och skriken från sårade finska skogshästar som har så svårt att frysa ihjäl. De lyfta på huvudena och gnägga dödsugnningar flera timmar sedan man tror att de är döda. ... En form av namnlös smärta som liknade yrsel grep honom. En gång hade han trott på Sovjet-Ryssland som ett fredens land, en gång hade han i Sovjetunionen sett en fredsgarant. Nu var allt slut, därför hatade han nu själva verkligheten.

Man talar om Harry Martinson som naturens, havens och rymdens diktare. Men han var också frihetens diktare som 36 år gammal och med bräcklig hälsa på grund av TBC själv slogs för frihetens och det fria ordets sak men också mot tanken att diktaren skulle vara ett verktyg för ingenjören..

Sven Olov Johansson

E-post: olle.johansson@fredsbaskrarba.org

Hittat om Harry

“För dig som har bråttom”

En modern ersättare för “klassikern” Från Eddan till Ekelöf finns nu att tillgå. På Kartago förlag (2007) har utkommit en pocketbokstor hjälpredda: 80 romaner för dig som har bråttom. I fyra små serierutor presenteras i ord och bilder 80 böcker. Varje bok får en sida och urvalet är ytterst egensinnigt. I spännvidden mellan Bibeln och Da Vinci-koden finns Harry Martinson representerad med ANIARA (se bilden!). Författarna presenteras bara kortfattat eller inte alls i boken. Om Harry Martinson får man veta: “1904-1978. Harry var gift med Moa Martinson”. På uppslaget efter Aniara följer Ernest Hemingway (“1899-1961”) och därefter William Golding (“1911-1993. Han fick Nobelpris”)!!

Grundström-biografi

Gunnar Balgård har skrivit en omfattande biografi (Leopard förlag, 2006) över Helmer Grundström: *Detta är mitt land. Helmer Grundströms liv och diktning*. Harry Martinson citeras och hänvisas till på många ställen i boken (13 sidor i personregistret). Ett elegant Martinson-citat från ett inlägg i Templar-Kuriren 1931 finns med i boken: "Idel fraser, eftersägeri, ordschabloner på trötta vingar flygande över frukostbordet medan en ögontrött borsjoasi läspar sina trötta kommentarer."

Delblanc-antologi

Ur Sven Delblancs omfattande produktion har Lars Ahlbom ställt samman en stor antologi: Sven Delblanc. Kritik och essäistik 1958-1991. (Brutus Östlings/Symposion 2007.) Sex bidrag (sid. 35-55) handlar om Martinson: Sommarvärldens förvandling (DN 27 juli 1959), Drömmarna om den kalla tanken. Om Aniara (DN 30 juli 1959), Martinsons vintliga landskap. Om Vagnen (Arbetsbladet 18 nov 1960), Visionären på grästuvan. Om Utsikt från en grästuva (Arbetsbladet 11 dec 1963), Ett standardverk om Harry Martinson. Om Ingvar Holms Harry Martinson. Myter. Målningar. Motiv (Arbetsbladet 29 nov 1960) samt Sången om Aniara. En avhandling av Johan Wrede (Sam-laren nr 87, 1966). Tonen i flera av texterna förebådar senare bidrag av Delblanc. (Se även Doris nr 11, s. 25)

Harry Martinson i Karlshamn

Karlshamns stadsbibliotek firade 100 år på våren 1963. Chef för biblioteket var då Elsa Ohlin (med sina rötter i Jämshög, liksom hennes broder Bertil Ohlin). Talare och hedersgäst vid jubileumsfesten var Harry Martinson. Karlshamn skänkte som gåva till biblioteket en modell av utvandrarskeppet Charlotta. Modellen var byggd av Karl Albin Strömberg, vars vänskap och samarbete med Harry Martinson är temat för Martinson-sällskapets årsbok 2008. Av anförvanter

till Elsa Ohlin har sällskapet som gåva fått bilder från jubileumsfesten. På ett foto ser vi en nöjd Harry Martinson posera med Öllers sockenkrönika över Jämshög socken (tryckt 1800). (Se även bild på s. 32.)

“Det var ingen annan råd”

I nästan alla författarbiografier som rör 1900-talet dyker Harry Martinson upp, oftast välmotiverat, ibland kanske mer för att det känns passande. Högst självklart är det, att Martinson är en flitig gäst i en bok om Artur Lundkvist: *Oliktänkaren*, skriven av René Vásquez Díaz (Ordfront 2006). I början av boken beskrivs tillkomsten av gruppen Fem unga. Med hänvisning till Moa Martinson slås fast: "Bolaget Fem unga bildades här (på torpet i Ösmo). Av Artur Lundkvist och Martinson ensamma." Oundvikligt är också att citera vidare från ett bevarat brevutkast av Moa: "Martinson larvade hit fortast möjligt och blev kvar. Hur jag än bar mig åt så blev han kvar. Sönerna (Moas) fick gå kvar hos bönderna och de delade varje öre de tjänade med oss. Ty Martinson hade bara det han gick och stod i och pengarna från insamlingen var snart förbrukade innan han fick kläder på sig. Dessutom hade han lung-sot fast det förnekade han. Men det var så. Efter ett år gifte vi oss, det var ingen annan råd." Onekligen en häftig läsning för de som känner parets vidare öden under 1930-talet!

Göran Persson och daggmasken

Ett tydligt exempel på att Harry Martinson åter är "i ropet" finns hos Göran Persson. I hans memoarbok *Min väg, mina val* (Bonniers 2007) rymmer personregistret ca 400 personer. En genomsökning efter skönlitterära författare ger bara ett napp – Harry Martinson. När Oljekommissionen höll möte på Harpsund i maj 2006 läst Stefan Edman (så att "högtidsstämning rådde") dikten om daggmasken ("Vem vördar daggmasken, odlaren..."). Det gjorde sådant intryck att Göran Persson citerar hela dikten i sina memoarer. (För säkerhets skull: I en ingress till boken citeras Stig Claesson, men han är bortglömd i personregistret!)

WRIT nr 14

I Toronto, Kanada, fanns i varje fall 1982 en tidskrift med namnet WRIT. Nummer 14 av tidskriften har undertiteln "Translation issue" och ägnas samtida europeiska författare. I allt 24 författare från ett dussintal länder finns med. Från Sverige: Harry Martinson, Werner Aspenström, Jacques Werup och Claes Andersson.

Av Martinson ingår fyra texter ur *Längs ekots stigar* (1978): "Panoramamat", "Om sommaren", "Längs ekots stigar" och prosaavsnittet "En gång kom jag till paradiset". Översättningarna är gjorda av tidskriftens

redaktör Roger Greenwald. Notera att han inte tvekade inför dikten "Om sommaren" som börjar med: "Om sommaren är ingen ko på isen". Vill ni veta hur det blev? Besök då Martinsonrummet på biblioteket i Olofström. Där finns nu tidskriftshäftet sedan några månader! Martinsonbiblioteket har under det senaste året utökats med värdefulla gåvor från Eva och Harriet Martinson.

Johnny Karlsson

Nyheter från Harry Martinson-sällskapets Stockholmsgrupp

Verksamheten 2007

Vännerna möttes under våren inte till något litterärt knytkalas, som vi kallat våra informella träffar på ABF. I stället valde vi att samarbeta med DELS (De litterära sällskapens samarbetsnämnd.) Inom ramen för en serie litterära matinéer uppmärksammade vi likheter och olikheter mellan Carl von Linné och Harry Martinson. "Att i det lilla se det stora. Linnés och Martinsons gemensamhet" var rubriken. Nils-Erik Landell var huvudtalare och Ordenshuset på Skansen var fullsatt.

Samarbetet med DELS eller ett annat litterärt sällskap har visat sig mycket givande för alla parter. Vi fortsatte under hösten i samma anda, då vi tog upp ett ofta framfört önskemål att besöka Moa Martinsons torp i Johannesdal i Sorunda. Denna utflykt gjordes tillsammans med Moas vänner och ABF. Dessa kontakter är också ett eko från jubileumsåret på ABF, då tankar om fördjupade studier av de två författarskapens betydelse för varandra vann starkt gehör.

På ABF fick vännerna i Stockholm möjlighet att senare under hösten fånga upp ett annat eko. Sällskapets årsmöte i maj på Åland bjöd på ett fantastiskt arrangemang, som Göte Sundberg, mångårig medlem och med en bakgrund inom sjöfarten, var primus motor för. Det blev naturligt att locka över honom till Stockholm för att de som inte kunnat delta i årsmötet också skulle få höra honom berätta om "Harry Martinson, sjöfarten och Åland". Göte hade sedan årsmötet fått tillfälle att forska i Martinsons handskriftsarkiv på Carolina i Uppsala och kunde illustrera sin framställan med nya upptäckter ur Martinsons tankar om sjölivet. Dessa möten – såväl på Skansen som på ABF – har fått en särskild bredd och uppskattning genom viktiga bidrag i ord och ton. Tack Hélène Ohlsson och Gunnar Edander!

Under året publicerades ytterligare två publikationer, som har sitt ursprung i jubileumsåret/Stockholmsgruppens ömsesidiga utbyte. 2004 arrangerades ett Dialogseminarium på Dramaten i den serie som Bo

Göranzon ansvarar för sedan många år. Detta seminarium dokumenterades nu som Dialoger 81-82, 2007 med rubriken "Harry Martinson/intransitiv förståelse". Häftet redigerades av Maria Hammarén och Marie Louise Ramnefalk svarade för porträttet av Harry Martinson. Kungl. Vitterhetsakademien gav också ut en rapport från sitt symposium "Efter 50 år: Aniara 1956 - 2006".

Planering för 2008

Vi inleder med ett samarrangemang med ABF/Stockholm. Den 6 mars 2008 kåserar Boris Engström under rubriken "Möte med författaren Harry Martinson i televisionens barndom", då han också visar den prisbelönta filmen "Vattnets värld". Utan att ange exakt tid fortsätter de litterära knytkalasen på ABF enligt tidigare mönster.

Det är troligt att en hel del tid kommer att ägnas arbetet med hur Harry Martinson uppmärksammas på andra språk. Som många medlemmar troligen noterat har nya översättningar av hans verk utgjort ett särskilt engagemang för några av oss i Stockholmsgruppen. Arbetet med en antologi med ett urval av Martinsons bästa dikter på engelska är på väg att slutföras och en särskild sammanfattning rörande läget med projektet lämnas till Sällskapets styrelse.

En teater i Helsingfors – Hunger Theatre – har i sin verksamhet en grupp som kallar sig "In Other Spaces". 2006 uppförde denna grupp en föreställning "Aniara" med inspiration av Martinsons epos. Denna Aniara har förutom i Finland sedan visats i Frankrike, Sankt Petersburg och Estland. KTH i Stockholm har inbjudit gruppen att också visa sin Aniara-vision i Stockholm i andra veckan i maj i år.

Det är troligt att den tanke som grott under några år att ordna ett särskilt seminarium på temat "Att översätta Harry Martinson" också skall kunna realiseras. Inom ramen för WALTIC (Writer's and Literary Translator's International Congress), som är den första kongressen av sitt slag och arrangerad av Författarförbundet 29 juni – 2 juli 2008, har vi fått möjlighet att ordna ett seminarium. Detaljerna kring detta kommer att bli klara den närmaste tiden men de översättare, som under senare år, gett nya bidrag till att göra Martinsons texter kända har tillskrivits och deras gensvar är överlag positivt.

En gammal idé, som ursprungligen väcktes med Stockholms kulturförvaltning 2004, blir under de närmaste månaderna verklighet, då Stockholms hamnar accepterat att ta ansvaret för att sätta upp en s.k. litterär skylt på lämpligt kajområde för att påminna om Harry Martinsons författarskap.

Samarbetet med Utbildning Silverdal blir försenat. Invigningen är uppskjuten till september även om Harry Martinsons bokcafé redan

fungerar med ett litet bibliotek. I närheten av denna skola i Sollentuna kommun har idag också tre gator fått namn för att erinra om Martinsons författarskap: Nässelgränd, Klockrikegränd samt Harry Martinsons stig.

Som del i arbetet fortsätter också kontakterna med DELS och redaktören för Parnass liksom med projekt Litteraturhus Nynäshamn.

Göran Bäckstrand

Harry Martinson och Sollentuna

Sollentuna Författarsällskap har utkommit med den läsvärda boken Sollentunabor där ett antal ”välkända, okända och ökända” personer presenteras. Man kan bl a läsa om den presumtive palmemördaren Christer Pettersson, författaren Kurt Salomonsson och musikläraren Gustaf Hazelius vars bror Janne var Carl Jonas Love Almqvists bästa vän. (Jannes son Arthur blev sedan känd som Skansens grundare.)

Det mest kända namnet i boken är Harry Martinson, som bodde i Sollentuna i början av 1940-talet samt under de sista fem åren av sitt liv. Lars G Lindström har skrivit avsnittet om Martinson och han lyckas mycket väl med att foga in intressanta uppgifter om diktarens lokala anknytning till Sollentuna i en biografisk ramberättelse om Martinson. Vi får t ex veta att på Aniaraplatsen i Sollentuna Centrum står Miman och Mimaroben ständigt vattenbegjutna i en fontän designad Björn Selder, och att i graven bredvid Ingrid och Harry Martinsons på Silverdals kyrkogård vilar Ted Gärdestad. Lindström undrar om det kanske är högre makter som placerat havens och rymdens diktare jämte grabben som sjöng och skrev om ”sol, vind och vatten, satellit och gärna en egen måne”.

Ake Widfeldt

• Boken Sollentunabor kan beställas via <http://www.sollentunaforfattarna.se/>

”Vattnet är skapelsens grund”

När jag 2007 träffade Boris Engström, återkom han under våra samtal till Martinsons ovan citerade credo. I början av mars 2008 fick Martinson-vänner i Stockholm möjlighet att lyssna till hur Martinson förklarade innebörden av dessa ord i Engströms film ”Vattnets värld”.

Boris Engström berättade under rubriken ”Möte med författaren Harry Martinson i televisionens barndom”. Mötet ägde rum på ABF-huset i Stockholm, som denna kväll hade rekordmånga (19) arrangemang. Vi som fick förmånen att lyssna lämnade Beskow-salen med en stark upplevelse av detta möte mellan två mästare: ordets och bildens. Engströms första möten och inspelningar med Martinson ägde rum 1969 kring en då utgiven bok ”Myror” med Lennart Nilssons bilder och text av Carl H. Lindroth. Martinsons bidrag var en nyskriven dikt:

*Långa är myrornas vägar hem.
Natten kan överraska dem;
solen gå ner bakom vandrarens sko
mycket kan hända på myrornas mo.*

På nyårsdagen 1971 sändes ”Vattnets värld”, som bl.a. av kritiken fick omdömet ”helgens bästa film” och senare även gav Engström ett uppmärksammat pris.

Med Boris Engströms berättelse och film fick vi denna kväll ”stämningskontakt” – en av Engström citerad ordskapelse – både med människan Martinson och hans insikter om det rena okränkta vattnet – från regndroppen och snöflingan till havet. Vi hoppas att Harry Martinsonsällskapet ger Boris Engström tillfälle att berätta om sina möten och erfarenheter också i Blekinge. ”Vattnets värld” borde repriserats återkommande i SvT, som ett viktigt, mycket vackert och alltid lika aktuellt bidrag till miljö- och klimatdebatt.

Göran Bäckstrand

Nässelfrossa – kulturvecka på gränsen

i Olofströms kommun 22 – 29 juni

På initiativ av bl a Harry Martinson-sällskapet kommer Olofströms kommun att satsa på en kulturvecka i sommar, då lokalbefolkning och turister erbjuds ett antal aktiviteter varje dag. Samtidigt pågår Martinson- och Saljesällskapens gemensamma kurs EN LOV KRING ÄNGEN *På upptäcktsfärd i Saljes och Martinsons diktning* på Jämshögs folkhögskola.

”Nässelfrossa” anknyter till Martinsons barndomsskildring Nässlorna blomma och ”på gränsen” syftar på den nu 350-åriga freden i Roskilde. Programmet för kulturveckan är ännu inte helt klart men här är några axplock:

- Invigningen sker den 22 juni i Nyteboda där Nässlorna blomma har sina rötter. Det bjuds också nässelbuffé från Villa Solgärdet.
- Guidningar på traktens museer
- Botaniska vandringar i Ragnar Jändels fotspår i Hemsjö
- Halenflotten tar folk till Alltidhult där de möts av snapphanar
- Kompositören Rued Langgaard introduceras i Kyrkhults kyrka
- Samtal med Esbjörn Salje i pappans fornstuga
- ”Från Nordenberg till Olle Montanus” – föredrag om bygdens bildkonstnärer
- Föredrag i Nebbeboda skola om granen i Martinsons diktning

Mer information kommer snart att finnas på
<http://www.olofstrom.se/CM.php> och www.harrymartinson.org

Årets sommarkurs:

EN LOV KRING ÄNGEN

På upptäcktsfärd i Saljes och Martinsons diktning

Välkommen till sommarkurs på Jämshögs folkhögskola 23 – 27 juni 2008.

Tillsammans med Jämshögs folkhögskola anordnar Harry Martinson- och Saljesällskapen en sommarkurs med utgångspunkt från Harry Martinsons och Sven Edvin Saljes författarskap och dess anknytning till gränsbygden mellan Blekinge, Skåne och Småland. Kursen sammanfaller i tiden med Kulturveckan ”Nässelfrossa” arrangerad av Olofströms kommun och bygdens alla kulturorganisationer.

Sommarkursens fem dagar har lika många teman

Måndag 23 juni	Författare och bokpassioner
Tisdag 24 juni	Eken, granen, skogen och landskapet
Onsdag 25 juni	Loven kring ängen
Torsdag 26 juni	Försvenskningstidens landskap
Freitag 27 juni	I Saljes och Martinsons fotspår

Vi kommer att varje dag besöka platser som stimulerar oss att läsa, diskutera och vidga förståelsen av Harry Martinsons och Sven Edvin Saljes dikter och berättelser. Vi gör vandringar i miljöer som kan ha varit förebilder för deras författarskap. Vi får träffa i bygden väl bevandrade personer, någon botaniker och andra som vägleder oss på ängen och i skogen eller om livsvillkoren för insekter, fåglar och andra djur som vi möter hos Martinson och Salje. Tillsammans fördjupar vi oss i Martinsons och Saljes texter med naturen eller historiska lämningar framför ögonen.

Jämshögs folkhögskola är den sammanhållande platsen. Där äter vi de flesta måltider.

Kursavgiften är 3000 kronor men endast 2300 kronor för medlemmar i Martinson- eller Saljesällskapet. Avgiften innefattar måltider från förmiddagskaffe måndag den 23 juni till lunch fredag den 27 juni samt transporter under kursdagarna.

Logi kan ordnas på Jämshögs folkhögskola under fyra nätter till priset 1200 kronor. I skolans närhet finns också Liljenborg som hyr ut rum tel. 0733-84 08 23 och Jämshögs Gästgivaregård tel. 0454-468 67.

Detaljerat program skickas på begäran. Ytterligare information lämnas av Gustav Fredriksson (kursledare)

Tel. 0457 - 811 26, gustavfredriksson@telia.com

Johnny Karlsson tel. 0454 - 915 42, info@holjebok.se

Jämshögs folkhögskola tel. 0454 - 463 40, info@jamshog.org

Se också www.harrymartinson.org

Sonja Erfurth in memoriam

Det var förvisso med stor saknad och sällskaplig sorg som vi i Harry Martinson-sällskapet förra året tog emot budskapet att Sonja Erfurth avlidit. Ingen har så energiskt som hon försvarat Martinsons sak – inte ens Martinson själv.

I första hand är det naturligtvis hennes fyra böcker om författaren som är så ovärderliga. Men hon var också med bland pionjärerna som bildade Harry Martinson-sällskapet och hon satt under många år i dess styrelse, alltid med nya och energiska idéer om hur sällskapet skulle kunna främja Martinsons sak. Om någon har förtjänat Harry Martinson-priset (som hon fick 1988) så är det hon, ”för att hon på ett föredömligt sätt har utforskat en mytomspunnen del av Harry Martinsons liv, och genom hennes verk har dunkel skingrats och tveksamhet blivit visshet”, som det hette i motiveringen.

Sonja var lärare och hon hade varit journalist, när hon med utgångspunkt från sommarvistet mitt i det blekingska Martinsonlandet började samla in berättelser från människor som hade mött och levt med Martinson. Hon intervjuade dem och hon nedtecknade deras vittnesbörd, i princip på samma sätt som Bela Bartok gick omkring i sitt Ungern och tog vara på den folkmusik som hotade att falla i glömska eller så som Elias Lönnroth i Karelen upptecknade den folkdiktning som småningom skulle utmynna i Finlands stora nationalepos Kalevala. Men till skillnad från Lönnroth, som inte drog sig för att dikta vidare på det han samlat in, förhöll sig Sonja Erfurth hela tiden kristallklart källkritisk till alla de vittnesbörd som hon fick från personer hon mötte och samtalade med.

Följaktligen har vi idag dessa fyra värdefulla böcker som hon skrev och gav ut: ”Harry Martinsons barndomsvärld” (1980), ”Harry Martinson och vägen ut” (1981), ”Harry Martinson och Moa” (1987) samt ”Harry Martinsons 30-tal” (1989). Där möts läraren och journalisten, men också litteraturvetaren. Det är böcker som på samma gång vänder sig till Martinsonforskare och till författarens många vanliga och hängivna läsare. Det är få förunnat att på det sättet möta både den ena och den andra läsekretsen.

En gång måste den stora och heltäckande Martinson-biografin skrivas. Då kommer det att visa sig att Sonja Erfurth har gjort en stor och viktig del av jobbet.

Åke Widfeldt
Ordförande i Harry Martinson-sällskapet

Doris

är Harry Martinson-sällskapets medlemstidskrift.

Utkommer två gånger om året, vår och höst.

*Bidrag sänds till Åke Widfeldt, Trestegsvägen 8, 514 31 Tranemo
e-post ake.widfeldt@telia.com*

Redaktör för detta nummer: Bertil Palmqvist.

Doris trycks hos Pernillas Grafiska AB i Mörrum.

Kansli:

HARRY MARTINSON-SÄLLSKAPET

c/o Jämshögs folkhögskola, Kulltorpsvägen 2, 293 72 Jämshög

Tel. 0454-463 40. Fax 0454-492 41

info@jamshog.org,

pg 62 74 36-9, bg 5662-5890

Hemsida: www.harrymartinson.org

Nästa nummer av Doris

En artikel om Kungl. Vitterhetsakademiens skrift Efter femtio år:

Aniara 1956 – 2006 kommer att publiceras i Doris nr 13. I samma nummer medverkar också författaren och radiomannen Carl Magnus von Seth. Under rubriken ”En värmekälla i en kall värld” berättar han minnen från sitt mångåriga samarbete med Harry Martinson.

På denna bild från 1963 ser vi Karl Albin Strömberg, Elsa Ohlin och Frans Olsson vid modellen av utvandrarskeppet Charlotta (se s. 22 i detta nummer av Doris). Den 4 maj i år anordnar Harry Martinson-sällskapet en utflykt i de farvatten som briggen Charlotta lämnade våren 1850. Fartygsmodellen finns i dag att beskåda på biblioteket i Karlshamn